

Kovács Fruzsina

A redisztribúció paradoxona

**Társadalmi egyenlőtlenség és jóléti újraelosztás napjaink
Magyarországon**

TDK dolgozat

Szociálpolitika MA szak

Nappali tagozat

Témavezető: Prof. Dr. Csoba Judit

Debreceni Egyetem

Szociológia és Szociálpolitika Tanszék

2022

Tartalom

Bevezetés.....	2
A dolgozat módszertanának és mintájának bemutatása.....	3
A redisztribúció elvének értelmezése.....	4
Szociálpolitikai változások a 2010 utáni Magyarországon.....	4
Összefoglalás.....	22
Irodalomjegyzék.....	23

Bevezetés

A jóléti állam szerepe, illetve létjogosultsága napjaink egyik legvitatottabb politikai kérdése (Fekete - Szigeti, 2005). Míg a huszadik század közepén azt láthattuk, hogy az állam egyre nagyobb szerepet vállal a társadalmi jólét megteremtésében, addig mostanra ez a szerepvállalás csökken, illetve célcsoportja és formája jelentősen átalakul (Ferge, 2018). A jelenlegi globalizált világban a jóléti államok, már nem tudják betölteni eredetileg vállalt funkcióikat, az ellátó és szolgáltató rendszer, illetve a szociális jogok átformálása nélkül (Csoba, 2015).

A jóléti államok működésében mindig is központi szerepet játszott a redistribúció elve. Egy ország szociálpolitikájának fókuszja, minden esetben kéz a kézben jár az állami újraelosztás fókuszával. A redistribúciónak, mint az állam egyik legfontosabb hatalmi ágának legfőbb célja, az állam kiegyensúlyozottabb jövedelemelosztásának megteremtése. A társadalmi egyenlőtlenségek mérséklését, a kormány különböző eszközökkel kívánja megvalósítani. Ilyen eszközök a szociális szolgáltatások, és a jövedelemtranszferek rendszere (Tomka, 2008).

Dolgozatom során azt szeretném vizsgálni, hogy az állami redistribúció fókuszát tekintve, milyen változások mentek végbe hazánkban a 2010-es kormányváltás óta. Kérdésem, hogy kiket és milyen minőségben támogat a jelenlegi rendszer, és a jóléti állam képes –e a piac okozta kudarcok enyhítésére, és megvalósítja-e a redistribúció által elérni kívánt társadalmi igazságosság elvét.

A jóléti rendszert elemző társadalomtudósok meghatározó köre szerint a magyar szociálpolitika drámai változásokon esett át a közelmúltban. Ferge Zsuzsa úgy véli, a 2010 óta eltelt időben kormányintézkedések szintjén jelentek meg a szegényeknek ártó, a közép és felső osztályoknak kedvező intézkedések (Ferge, 2018). Csillag és Szelényi szerint posztkommunista tradicionalizmusról beszélhetünk, melyeknek fő ismertetőjelei – mint az érdemtelen szegények kirekesztése, vagy mondjuk az etatizmus – megtalálhatóak az Orbáni politikában (Csillag, Szelényi 2015). Ladányi (2020) szerint, negatív redistribúció fedezhető fel a társadalombiztosítási törvény átformálásában, vagy a hajléktalanokat vegzáló törvény (2018. évi 178. korm. rendelet) deklarálásában.

Mindezek alapján a 2010-es kormányváltás utáni magyar szociálpolitika egyik legnagyobb dilemmája, hogy milyen viszonyban áll az állam a társadalom különböző rétegeivel, változott-e az elmúlt tíz évben a jóléti újraelosztás formája és fókuszja? Az állami redistribúció az

integrációt, vagy inkább a kirekesztést segíti elő? A Ferge (2018) által oly sokszor említett, s napjainkban egyre erőteljesebben megjelenő szelektív diszkrecionális újraelosztási elv kiknek kedvez, és hová vezet az, ha az újfajta redisztribúció eredményeként, már nem garantáltak a szociális jogok, csupán a piacon megvásárolhatók? A jelenlegi Orbáni szociálpolitikában, érdemesek-e valamire, az érdemtelen szegények (Gans, 1992), vagy a szolidaritás helyét, végleg átveszi egy erőteljesen centralizált munka alapú társadalom?

I. A dolgozat módszertanának és mintájának bemutatása

Dolgozatom következő fejezeteiben, a hazai szociálpolitika elmúlt tizenkét évében bekövetkezett változásait, ezen belül is kiemelten a jóléti állam funkciójának alakulását szeretném elemezni. A kutatás célja annak megismerése, hogy látható –e bizonyos változás, a szociálpolitika redisztribúciós fókuszának tekintetében.

A dolgozat során célom annak megismerése, hogy hogyan módosul az állami újraelosztás kedvezményezettjeinek köre és a redisztribúció fókuszának elmozdulása mögött milyen törvények, a törvények hátterében pedig milyen társadalompolitikai elvek, gazdasági érdekek állnak. A kutatás fontos részét képezi annak vizsgálata, hogy milyen értékek mentén szerveződik a regnáló politikai elit, és az értékek mentén történő változások milyen gazdasági társadalmi következménnyel járnak.

A kutatás időintervallumát tekintve a 2010 utáni Orbán kormány intézkedéseit vizsgálja. Az elemzés központi dimenziója az állami redisztribúció deklarált céljainak és látens gazdasági érdekeinek vizsgálata. A dolgozat módszertani szempontból egy kritikai összehasonlító elemzés. Forrásokat tekintve főként az Alaptörvényre, illetve olyan társadalompolitikai és gazdasági kutatásokra támaszkodom, melyek bemutatják, illetve értelmezik a második Orbán kormány hatalomátvételt követő politikáját. Az elmúlt tíz év során számos olyan tanulmány és könyv született, melyek keretbe helyezik a 2010 utáni kormányzás során törvénybe iktatott elképzeléseket. Ezek bemutatása kapcsán teszek kísérletet annak értelmezésére, hogy az orbáni szociálpolitika újraelosztási mechanizmusa, mely társadalmi rétegek érdekeit szolgálja.

II. A redisztribúció elvének értelmezése

Ahhoz, hogy későbbiekben összehasonlító elemzést tudjak végezni a kormányváltás utáni szociálpolitika tekintetében, először ismertetnem kell az állami újraelosztás működési elveit, illetve formáit.

Tobin (1990) szerint, a redisztribúció a jóléti államok egyik olyan stratégiája, amely feltétlenül az egyenlőtlenségek szűkítésére törekszik. Az egyenlősítési törekvés minden esetben abban nyilvánul meg, hogy az állam igyekszik biztosítani, a létfenntartás, és az alapvető szükségletek kielégítésének jogát, minden állampolgár számára (Czibere-Gerő-Kovách, 2017). A különbség csupán abban felfedezhető, hogy az általános jóléti szükségleteket minden ország más és más módon értelmezi. Ezen értelmezések során alakultak ki Európában az Esping-Andersen (1990) által ismertetett szociálpolitikai modellek. A tanulmány során, én is ezeket a modelleket fogom mankóként tekinteni, hiszen az Andersen általi tipizálás mentén végzett elemzés, erőteljesen bemutatja az újraelosztás fókuszának lehetséges elmozdulását.

A dolgozat során a modellek jóléti értelmezésétől függetlenül, én is a korábbi kijelentéseket fogom kiindulópontnak tekinteni. A tanulmány értelmezése szerint tehát, a jóléti rendszerek állami újraelosztásának középpontjában, mindig a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklése, az osztályszerkezet szűkítése, és mindezek révén a javak méltányos elosztása áll.

III. Szociálpolitikai változások a 2010 utáni Magyarországon

A következő fejezetekben azt szeretném bemutatni, hogy milyen változásokon esett át a magyar szociálpolitikai a 2010-es kormányváltást követően. Az elemzés során az Offe (2006) által használt szociálpolitikai pilléreket fogom alapként tekinteni. Az elemzés célja annak feltárása, hogy milyen mértékben távolodott el a magyar szociálpolitika a konzervatív modelltől, és milyen mértékben toldott balra, illetve jobbra, a különböző közelmúltbeli intézkedések révén. Az eltolódás fókusza megmutatja, a redisztribúció fókuszának változását is, így egy ilyen jellegű elemzés által képet kaphatunk az állami újraelosztás működéséről. Az elemzés témáinak sorrendje Offe pilléreihez igazodva a következő: foglalkoztatás, bérhelyettesítő transzferek és szolgáltatások, intézményesített eszközök a munkavállalók védelmében, az állam szerepe.

3.1. Állami beavatkozás a foglalkoztatásba 2010 után

A kormányváltás utáni foglalkoztatáspolitikai elemzésekor, a munkanélküliség kezelésével szeretnék mélyrehatóbban foglalkozni. Ahhoz, hogy ennek a területeknek a modell tipikus változását felfedezhessük, mindenképp szükséges megismernünk az alapvető gyakorlati tényeket a kormányváltás utáni törvénymódosításokkal kapcsolatban. Mivel a jelenleg regnáló rezsim alatt, évenkénti törvénymódosításról beszélhetünk, a dolgozat terjedelme nem engedi meg, hogy mindegyiket elemezzük. Épp ezért azokat szeretném kiemelni, amik az összehasonlító elemzés szempontjából fontosak.

A foglalkoztatás jogi kereteinek átformálása, a 2010. évi szociális törvénnyel kezdődött. A törvény elsődleges kimondta, hogy a korábbi rendelkezésre állási támogatást (rát), felváltja a bérpótló juttatás (bjp). A néven kívül a juttatásnak több feltétele is változott. A korábbiakkal ellentétben, a jogosultsághoz a továbbiakban szükségessé vált évi legalább 30 nap munkaviszony, ami kiváltható volt akár önkéntes munkával is. A 35 év alattiak képzését, mint szükséges eszköz, ezzel együtt megszüntették (2010. évi CLXXI. törvény).

A 2012-es évben a két évvel korábban bevezetett „bjp”-t, felváltotta az „fht”, azaz a foglalkoztatást helyettesítő támogatás. Összegét 28 500 Ft-ról, a nyugdíjminimum 80 százalékára, azaz 22 800 Ft-ra csökkentették. Ezzel együtt csökkentették a rendszeres szociális szegély (rszs) összegét, a korábbi 60 600 Ft-ról, 42 000 Ft-ra (2013. évi LXXV. törvény).

A 2014. évi költségvetés révén, ismét módosították a szociális törvényt. A munkaerő-piac intézményrendszer, a gyakorlatban betagolták a kormányhivatalokba (Ferge, 2017). Rengeteg olyan ellátás, amely a korábbiakban a kormány felelősségét képezte, átkerült az önkormányzatok jogkörébe (2014. évi XCIX. törvény). Ezzel együtt azoknak pénzügyi folyósítása is természetesen az ő feladatukat képezte. A törvény révén tehát, az önkormányzatok jogköre bővül, költségvetésük viszont, a további ellátások folyósításának köszönhetően szűkült.

Ezen intézkedések alapján azt láthatjuk, hogy a 2010 utáni első öt év foglalkoztatáspolitikája, valóban Orbán Viktor 2012-es Arab - Magyar Gazdasági Fórumon tett bejelentése szerint alakult (Szolnoki, 2012). A korábbi „welfare” politikáját, felváltotta a „workfare society” (Orbán, 2012). A kormányváltást követően a magyar jóléti társadalom helyét, fokozatosan átvette a munka alapú társadalom. A passzív munkaerő piaci eszközök összevonása és

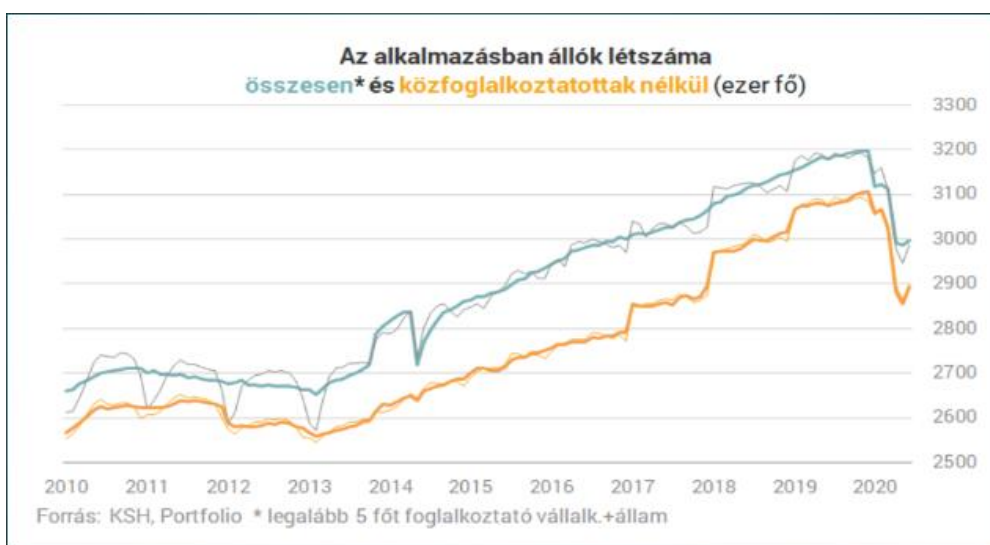
visszafofása, a jóléti intézkedéssel kapcsolatos jogkörök önkormányzatokra való hárítása azt mutatja, hogy az Orbán kormány egyre liberálisabb foglalkoztatáspolitikának ad teret, ebből a szempontból tehát, szociálpolitikai modellünk jobbra tolódik, az újraelosztás fókusza pedig változik.

A téma szempontjából fontosnak tartom még kiemelni a 2014. évi közfoglalkoztatással kapcsolatos jogszabályt. A törvény értelmében a magyar kormány kizárta a foglalkoztatáspolitikai eszközrendszerből a komplexitás felé vezető elmozdulást (Fazekas, Varga 2015). A jogszabályi meghatározásban a közmunka nem jár felzárkóztató programokkal, vagy oktatásra irányuló tevékenységgel. Azzal, hogy a kormány a közmunka alá tagolta a társadalom mélyszegénységben élő tagjai, gyakorlatban elérte, hogy a 2010-es statisztikában szereplő 210 ezres, egy évnél régebben munkát keresők számát, 50 ezerre faragja.

„Magyarországon a hatályos törvények szerint foglalkoztatott az, aki a kérdezést hetét megelőző héten (az ún. vonatkozási héten) legalább 1 órányi, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy rendelkezett munkával, de abban átmenetileg (pl. betegség, szabadság, ideértve a szülési szabadságot is) nem dolgozott.”(KSH, 2021).

1. Alkalmazásban állók létszáma összes és közfoglalkoztatottak nélkül 2010-2020 között

Magyarországon

Forrás: Portfolio , 2020

Az Orbán rendszer foglalkoztatáspolitikájának tekintetében tehát azt láthatjuk, hogy statisztikailag több a foglalkoztatott, és kevesebb a segélyezett. A teljes munkaerő állomány 2009-2019 között, a Világbank –ILO adatai alapján 10 százalékkal növekedett, miközben az ország népessége hivatalosan 200 000 fővel csökkent. A KSH adatai szerint 2009-2019 között a foglalkoztatottak aránya 750 000 fővel lett magasabb.

A törvényi passzusok átvizsgálás után azt láthatjuk, hogy foglalkoztatás növekedését, az Orbán kormány, a „munkakerülést” drákói szigorral büntető politikája érte el (Schering,2019). A munka alapú társadalom ideológiájának köszönhetően, a politikai vezetés drasztikusan összevonta, illetve csökkentette segélyezési politikáját, a mélyszegénységben élők nagy részét pedig, betagolta közfoglalkoztatási programok alá. Orbán azzal érte el a növekedést, hogy szigorúbb foglalkoztatási és segélyezési szabályokat hozott, ez által kényszerítette az embereket a gyakran képzettségükhöz méltatlan munkavállalásra. Az, hogy az álláskeresők munkaerő piacra való integrálása mindennél előrébbvaló azt mutatja, hogy a jelenlegi kormányzat célja – a statisztikák javításán kívül –, hogy elérje a teljes foglalkoztatást. Ezt az elképzelést a munka alapú társadalom ideológiáján át kívánják megvalósítani, az ehhez szükséges lépéseket pedig, a passzív munkaerő piaci eszközök részleges megvonásával, és az aktív eszközök átalakításával kívánják megtenni.

Esping-Andesen szerint a konzervatív modellt képviselő országokban a foglalkoztatott státuszától, illetve a munkahelyen eltöltött idejétől függnnek a jövőbeni munkanélküli ellátásai (Esping Andersen, 1990). Ugyanakkor Andersen azt is kimondja, hogy a liberális rendszerek sajátja, hogy, a segélyek alacsony összegét, illetve rövid időtartamát használják motivációs eszközként az állás keresők újbóli munkába állítására. (Esping-Andersen 1990). Magyarországra jelenleg mindkettő igaz. Hazánkban a konzervatív ideológia olyan szempontból érvényes, hogy a három hónapos álláskeresői időszak alatt, az álláskeresői járadék összege függ, az ellátott korábbi foglalkoztatotti státuszától. Viszont a biztosított jogviszonyban (munkanélküli járadék) eltöltött időszak európai viszonylatban rövidnek számító három hónapos mivolta már liberális jegyeket tükröz. A szociális ellátórendszer összevonása, a segélyek összegének csökkentése, a folyósítások idejének rövidülése mind azt szolgálják, hogy a munkanélküliek minél hamarabb visszatagozódjanak a munkaerőpiacra, tehát a mérleg nyelve ezekben az esetekben is a jobb oldalra billen, a redisztribúció korábbiakban szemléltetett alapelve pedig sérül.

A fenti alfejezetben szeretném még megvizsgálni a magyar foglalkoztatást a VOC elmélet (Gedeon, 2011) szempontjából. Az elmélet úgy véli, azokban az országokban ahol a foglalkoztatás ágazat specifikus a munkavállalók érdekeltek a magas szintű munkanélküli segélyezésben, a vállalat specifikus rendszereknél viszont a munkahelyi védelem kap nagyobb szerepet. A felsoroltak alapján Magyarország nem tekinthető ágazat specifikus államnak, mivel – mint ahogy azt korábban kifejtettem – a munkanélküli segélyezések nem széleskörűek. Vállalat specifikus kategóriába is nehezen sorolható, mivel a 2011 óta a munkahelyi védelem is kisebb szerephez jut. Az említett évben szűnt meg ugyanis, az Országos Érdekegyeztető Tanács, alkotmányos képviseleti jogokra hivatkozva (Ferge 2017). Az OÉT fő feladatát a munkavállalók országos szintű védelme képezte. Megszűnésük óta ezt a feladat nagyrészt a civil szervezetekre hárul.

A VOC elmélet szerzői szerint, a konzervatív országokban magas a foglalkoztatási védelem és a munkanélküliség elleni védelem szintje is, míg a liberális államokban mindkettő alacsony. A jelenlegi segélyezési rendszert, illetve az OÉT megszűnését figyelembe véve azt láthatjuk, hogy Magyarország – a szélesebb körben deklarált „illiberális” modell megvalósításkor - ismételten inkább a liberális, mintsem a konzervatív szociálpolitikai irányt képviseli.

Foglalkoztatáspolitikai szempontjából Magyarországon tehát, jelenleg inkább egy kevert modelltől beszélhetünk, s bár a rendszer hordoz konzervatív jegyeket, a szociálpolitikai modell a szociális törvényi szigorításoknak, illetve érdekképviseleti szervek megszűnésének köszönhetően kifejezetten a liberális modellre jellemző karaktervonásokat mutat. Ezzel együtt a kormány az újraelosztás fókuszát a foglalkoztatottakra, azon belül is a jól kereső állampolgárokra helyezi.

Munkaidő szabályozás

Munkaidő szabályozás tekintetében az Orbán rendszer intézkedései közül, a 2019-es szabályozás az egyik legkiemelkedőbb változás a foglalkoztatás tekintetében. Az előbbiekhöz hasonló, ebben az esetben is a törvénymódosítás jogi elemeit szeretném először bemutatni.

A 2018. évi CXVI. törvényt 2019 elején fogadta el az országgyűlés. A jogszabályt a kormány húsz területen, azon belül is három lényeges ponton változtatta, ezek pedig: a munkaidőkeret és az önkéntes munka, illetve a beosztás szabályozás.

A leglényegesebb változás a munkaidőkeret tekintetében történt. Az addigi maximum egy éves keretet a kormány három évre növelte. Ennek értelmében a munkavállalók, három évig várhatnak az időkeretbe foglalt pótlékaikra és pluszjuttatásaikra. Abban az esetben, ha a munkaviszony három évnél korábban a munkavállaló kezdeményezésére szűnik meg, a foglalkoztatott elesik a pótlékaitól. Tehát ha az adott személy valamilyen kényszer hatására munkát vált, legyenek azok rossz munkakörülmények, családi okok, vagy munkahelyből adódó negatív tényezők, a munkáltatónak nem kell kifizetnie a munkavállalónak, a ledolgozott munkáért járó bér egy tetemes részét (2018 CXVI. törvény).

Az önként vállalt túlmunka tekintetében is időbeli növekedés történt. A módosított törvény kimondja, hogy az évi 250 óra rendkívüli munkaidőn kívül, elrendelhető további 150 óra, amennyiben az erről szóló foglalkoztató és foglalkoztatott közötti megállapodást szerződés rögzíti (2018. CXVI. törvény). A kormány véleménye szerint ezzel a módosítással elhárítottak minden olyan bürokratikus akadályt a munkavállalók útjából, mely meggátolná őket a szükség szerinti munkavégzésben (Kósa, 2018). A gyakorlat ezzel szemben azt mutatja, hogy az önként vállalt túlmunkát már a munkába álláskor szerződésbe foglalják a munkáltatók, tehát ha egy álláskereső el szeretne helyezkedni, a gyakorlatban nincs választása. Érdekes megfigyelni, hogy a hozzánk hasonlóan konzervatív Németországban átlagosan, éves szinten 27 órát túlóráznak a munkavállalók, a törvényben előírt maximum 400 túlórájukhoz viszonyítva.

A harmadik legnagyobb változás a munkaidő beosztással kapcsolatos. A törvény értelmében a munkáltatónak kötelessége hetente két pihenőnapot biztosítani a foglalkoztatottaknak, ám azt megteheti a foglalkoztatottra nézve hátrányos módon, egyenlőtlenül. A módosítás azt is kimondja, hogy idényjellegű több műszakos munkáknál, a foglalkoztató havi egy szabadnapot köteles biztosítani, azt pedig vasárnap kell, hogy kiadja (2018. CXVI. törvény).

A kormány a törvénymódosítások célját azzal támasztotta alá, hogy rengeteg magyar munkavállaló szeretne az előzőleg hatályos jogszabályokban meghatározottaknál többet dolgozni, és a jelenlegi módosítás ennek a jövőbeli lehetőségét biztosítja majd (Portfolio, 2018). Ezzel szemben a szakszervezetek véleménye az, hogy a 2019 elején elfogadott változtatás még nagyobb hatalmi pozícióval ruházza fel a munkáltatót a munkavállalókkal szemben (Szadai, 2018).

Az Esping-Andersen általi tipizálás szerint, a konzervatív országokban a munkavállalók védelme erős, a munkáltatók jogköre korlátozott. Szintén a dán kutató véleménye, hogy a

liberális modell országaiban a munkavállalók csak gyenge védelemmel rendelkeznek, és a mindenkor kormány inkább a munkáltatók érdekeit támogatja a munkavállalókkal szemben. Az univerzális rendszerekben a legerősebb az érdekképviselés, a munkáltatók jogköre pedig itt a leginkább korlátozott. Ezek alapján azt láthatjuk, hogy a munkaidő szabályozás függvényében, a magyar rendszer ismételten jobbra tolódik, hiszen a munkavállalókat egyre kevésbé védi törvényi szabályozás a kizsákmányolással, túlmunkával szemben.

A leírtak alapján összességében azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a magyar foglalkoztatáspolitikája liberalizálódik. A Greskovits (2007) által ismertetett elmélet valósul meg, miszerint a poszt szocialista keleti kapitalista rendszerekben, a munkavállaló ki van szolgáltatva a munkáltatónak, a kormány pedig készséggel szolgálja ki a liberális, gazdaság tőkés rétegét (Greskovits, 2007).

3.2. Bérhelyettesítő transzferek és szociális szolgáltatások az utolsó kormányváltást követően

Ebben az alfejezetben azt szeretném bemutatni, hogy milyen bérhelyettesítő transzfereket és szociális szolgáltatásokat iktatott törvénybe, és alkalmazott a 2010 utáni Orbáni politika. Összehasonlítási alapként a nyugdíjat, egészségbiztosítást és családpolitikát szeretném górcső alá venni. Miután a törvényi szabályozásokat bemutattam, a modellbéli eltolódásokat fogom szemléltetni.

Nyugdíj

Az utolsó kormányváltást követően számos változás lépett életbe a magyar EÜ rendszer kapcsán. A FIDESZ egy 2011-es törvénymódosítás révén kiiktatta, az eddigi magánnyugdíj pénztárakat, és államosította az ott felhalmozott vagyont (Ferge, 2017). A módosítás után pedig, a kormány egy új, hárompilléres nyugdíjrendszert hozott létre.

2. A magyar nyugdíjrendszer 2011 után

PILLÉR	FELELŐS INTÉZMÉNY	FINANSZÍROZÁS
0. Nyugdíjminimum és időskorúak járadéka (jövedelemtesztelt segély)	Nyugdíjbiztosítási Alap + helyi önkormányzatok	Kötelező járulékok + általános adók
1. Kötelező állami nyugdíj (felosztó-kirovó)	Nyugdíjbiztosítási Alap	Kötelező munkavállalói járulék és munkáltatói szociális hozzájárulási adó
2. Önkéntes magánnyugdíj	Magánnyugdíj pénztárak (non-profit és for-profit)	Önkéntes megtakarítás

Forrás: Ferge, 2017: 301

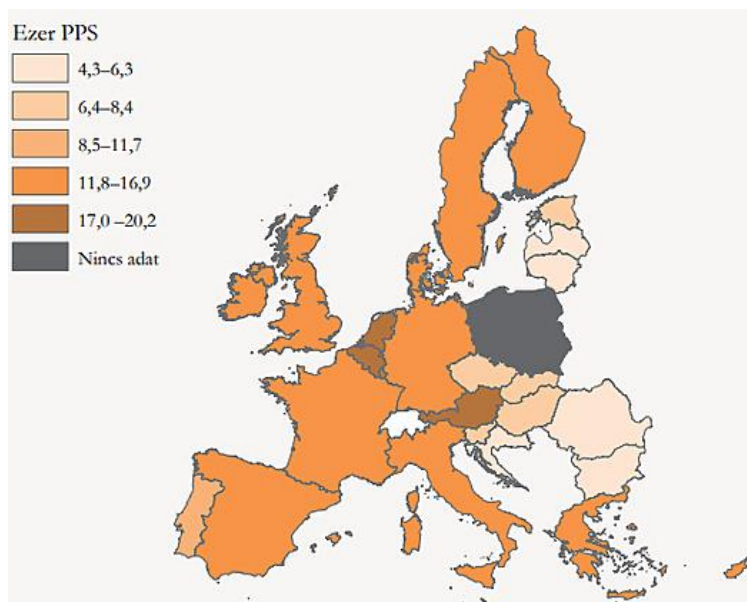
Az új hárompilléres rendszer alapját, az időskorúak járadéka képezte, melynek 2009-ben megállapított összegén azóta sem emeltek. A következő pillér a kötelező állami nyugdíj, ami a továbbiakban is biztosítási alapon működik. Ezt egy harmadik önkéntes magánnyugdíj pénztári pillér követi, amelynek révén az állampolgároknak lehetőségük nyílik az öngondoskodásra.

A téma szempontjából fontos még tényként megemlíteni, a 2011. évi CLVI. törvényt, melynek értelmében a szociális hozzájárulási adót a továbbiakban az adóalanyok az államháztartási források biztosításának céljából fizetik, támogatásra való jogosultságuk azonban a befizetett összegektől függetlenül nem keletkezik (2011. évi CLVI. törvény). Következésképpen a társadalombiztosítási járulék a következőkben már egy címkézett adó, s ennek következményeként a munkavállalóknak nem keletkezik semmilyen jogosultsága. A biztosítási rendszer a szociális hozzájárulási adó bevezetésével a szerzett jog jellegét tehát elvesztette (Krémer, 2013).

Az Esping-Andersen általi tipizálás révén tudjuk, hogy a magánnyugdíj pénztárak széleskörű alkalmazása, leginkább a liberális rendszerekre jellemző. Ezekben az országokban az állami nyugdíj összege alacsony, a munkavállalók főként a magánszektorban találnak megoldást az öregségi nyugdíjjal kapcsolatos problémáikra. A konzervatív országokban a nyugdíjakat főként biztosításból finanszírozzák, ezzel együtt természetesen lehetséges a magánnyugdíj rendszer jelenléte is, ám nem ez az elsődleges ellátási forrás. A magyar rendszer, hordozza azt a bismarcki jegyet, ami szerint a nyugdíjrendszer, egyre inkább tükrözi a munkában töltött évek kereseti viszonyai, tehát a rendszer alapvetően státuskonzerváló (Szikra, 2017).

A nyugdíjkérdés tekintetében érdemes megfigyeli a magyar nyugdíjak vásárlóerejét európai viszonylatban.

3. Az öregségi nyugdíj vásárlóereje az EU-ban 2015

Forrás: Eurostat, 2016

Magyarország összehasonlítás tekintetében az alsó harmadban helyezkedik el, konzervatív modellbéli ország társai pedig, a felsőben foglalnak helyet. Ezek alapján azt láthatjuk, hogy bár hivatalosan egyazon modellt képviselünk, a magyarok mégis inkább rákényszerülnek a magán nyugdíjpénztárak alkalmazására, mint a többi konzervatív ország társadalma. Kérdés, hogy bevételeikhez mérten, mennyire van erre lehetőségük.

Tehát nyugdíjak terén felmerülő probléma, hogy a munkaadói befizetések esetében a biztosítási elv semmissé tételével a továbbiakban beszélhetünk-e konzervatív nyugdíjpolitikáról, főleg úgy, hogy gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, a magán nyugdíjpénztárak alkalmazása szükséges és indokolt, ez a tulajdonság pedig leginkább, a liberális rendszerek sajátja.

Egészségbiztosítás

Egészségbiztosítás szempontjából a leginkább vitatott szociálpolitikai változás a 2019. évi CXXII. törvény révén lépett életbe. A jogszabály értelmében a kormány a továbbiakban összevonja a társadalombiztosítási járulékokat, s a biztosítottakra egy általános 18,5 %-os terhet ró ki. A módosítás legvitatottabb, egyes szakemberek szerint legmértánytalanabb része a TAJ kártya érvénytelenítésével kapcsolatos rendelkezés. A jogszabály szerint abban az esetben, ha egy adott állampolgár szolgáltatási járulékhátraléka meghaladja az járulék hatszorosát, annak TAJ kártyája inaktíválásra kerül. Amennyiben a kártya inaktív, az állampolgár nem vehet igénybe állami egészségügyi szolgáltatást ingyenesen, egészen addig, míg meg nem fizeti tartozását. A törvény kimondja, hogy hátralék esetén, a biztosítási összeg kiegyesítése szükséges, mindennemű orvosi beavatkozás elvégzése előtt (2019. CXXII. törvény). Érvénytelen TAJ szám esetén, az állami ellátás csakis közvetlen életveszély esetén jár, viszont az ellátás térítését, az állampolgár utólag köteles megfizetni (TASZ, 2020). A törvény értelmében a járulékot nem fizető állampolgárok, gyakorlatilag kiesnek a biztosítási rendszerből. Az, hogy lehetőség van a kimaradásra, a bismarcki, azaz konzervatív rendszer egyik sajátossága (Németh, 2007). Szintén modell tipikus jegy, hogy a biztosítás összegének van felső határa, ez Magyarországon jelenleg a 2020-ban hatályos minimálbér huszonnégyszerese, azaz 3 864 000 Ft. A konzervatív vonásoktól függetlenül, az új törvény már nem garantálja a teljes körű szociális biztonságot. Mindemellett a biztosítási rendszerek szolidaritás elve sérül, helyét pedig egyre inkább az ekvivalencia elve veszi át. Ez alapján tehát, mindenki olyan mértékben kap vissza ellátást és szolgáltatást a biztosítása révén, amilyen mértékben a múltban jogosultságot vásárolt magának. Ez a jellegzetesség viszont, már inkább tekinthető liberális, mintsem konzervatív modell tipikus jegynek. A korábbiakban felsoroltak alapján azt láthatjuk, hogy az egészségbiztosítás területén keverednek az elemek, tehát nem beszélhetünk kifejezetten konzervatív, vagy liberális szociálpolitikáról ezen a területen. Az viszont tény, hogy az új törvények révén összevont TB szintén liberális irányba tolódott a kétezres évek törvényeihez viszonyítva.

Családpolitikai transzferek, szolgáltatások

Családpolitika tekintetében a kormányváltás utáni változásokat, a pénzbeli ellátások, és szolgáltatások tükrében szeretném bemutatni. Pénzbéli ellátásokkal kapcsolatban, a szülői szabadságot, a családi adókedvezményt és családi pótlékot ért változásokat fogom elemezni.

Családi pótlékkal kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy a szolgáltatás összegét 2008 óta nem emelték. Az ellátás egy gyerek esetén 12 200 Ft, két gyerek esetén 26 600 Ft, három gyerek esetén pedig 16 000 Ft gyermekenként. Az, hogy a kormány nem tartja fontosnak a családi pótlék emelését, vagy inflációkövetését, arra enged következtetni, hogy a családpolitika univerzális jellege eltűnőben van. Helyét egy perverz újraelosztási mechanizmus veszi át. Kitűnő példa erre a családi adókedvezménnyel kapcsolatos 2011-es törvénymódosítás.

A 2011-es családvédelmi törvény szerint, a felelős gyermekvállalást a magyar állam nagyrészt a családi adókedvezmények révén támogatja (2011. évi CXCV. törvény). Az adóalap kedvezmény 2011 és 2015 között, az egy és kétgyerekes családok számára, havonta 62 500 forintot biztosított, a három és több gyermekesek esetében ez az összeg 206 250 Ft (Ferge, 2017). A kedvezménynek nincs felső határa, tehát a jogosultság a leggazdagabbakra is ugyanúgy vonatkozik. Tóth és Virováth tanulmánya szerint, a juttatást igénybevevők 74%-a társadalom felső jövedelmi rétegéből került ki (Tóth, Virováth 2013). Tehát az intézkedés által a szolidaritás csökken, a társadalmi egyenlőtlenségek nőnek, a redistribúció elve pedig sérül.

Szülői szabadság tekintetében a 2010-es kormányváltás után a FIDESZ visszaállította a gyermekgondozási segély (gyes) folyósításának idejét két évről, három évre, 2014-től bevezették a gyermekgondozási díj extra változatát. (GYED extra). Bár az időtávon emeltek, a juttatások összegén nem emeltek. A törvény a felsőközéposztály szempontjait támogatta leginkább, hiszen a rendelet révén ők magasabb összegekhez juthattak. A szegényebb családokhoz jutott összegek értékét, elvitte az éves infláció.

Szolgáltatások szempontjából az óvoda, napközi és bölcsőde 2010 utáni működését szeretném kiemelni.

Bölcsődei férőhelyek tekintetében a FIDESZ követte a 2000-es évek utáni tendenciát. A kormányváltás utáni öt évben, a bölcsődei férőhelyek száma 2000-el nőtt. Ám egy 2012-es törvény értelmében, a fenntartó, kötelezheti a szülőket bölcsődei térítési díj megfizetésére. A 2012-ben működő bölcsődék 40 százaléka vezette be ezt a kormány által támogatott változást (Ferge, 2017). Ugyanez a törvény írja elő a három éves korba lépő gyerekek kötelező óvodakezdését. Napközi ellátás tekintetében is jelentős változások történtek 2010 után. A kormányváltás előtt a gyerekek 28 százaléka nem rendelkezett hozzáféréssel a napközi ellátást illetően, 2015-ben ez az arány, már csak 23 százalék volt (KSH, 2016). Szolgáltatások

tekintetében tehát az univerzális ellátások kiszélesítéséről beszélhetünk, ami a szociáldemokrata modell sajátja.

A fentebb felsoroltak közül, a családpolitikánál figyelhető meg a legnagyobb modellbéli keveredés. Pénzbeli ellátások tekintetében a kormány a liberális szociálpolitika irányába mutat, a szolgáltatások viszont, univerzális jegyeket tükröznek.

Összességében családpolitika és szociális transzferek tekintetében azt láthatjuk, hogy az Orbáni politika fő célja, hogy minden aktív korú állampolgárt betagoljon a munkaerőpiac valamely szegmensébe. A kívánt hatást, olykor liberális, máskor konzervatív, esetenként a szociáldemokrata modellre jellemző motivációs eszközökkel igyekszik elérni. Az egészségbiztosítási rendszer az ekvivalencia elv térnyerésének köszönhetően jobbra tolódott, a nyugdíjrendszerről a szerzett jogok elvesztése és az önkéntes magánbiztosítási rendszer miatt szintén elmondhatjuk ugyanezt. Családpolitika tekintetében a rendszer szolgáltatások terén mutat szociáldemokrata jegyeket, pénzbeli ellátások tekintetében viszont, egyre inkább liberális elvek érvényesülnek. Mindent összevetve tehát bérhelyettesítő transzferek és szociális szolgáltatások terén tendenciózusan megfigyelhető a jobbra tolódás, még akkor is, ha a rendszer egyes területeken mutat konzervatív, illetve szociáldemokrata vonásokat.

3.3. Intézményesített eszközök a munkavállalók védelmében a jelenlegi hazai rendszerben

Ebben a fejezetben, Offe harmadik pillérével párhuzamban, a munkavállalók védelmében működő intézményesített eszközöket szeretném áttekinteni a 2010-es kormányváltást követően. A korábbiakhoz hasonlóan, itt is először a témával kapcsolatos törvénymódosításokat szeretném bemutatni.

A 2012. január 1.-én életbelépett alaptörvény „Szabadság és felelősség” fejezetében két alkalommal tesz említést a szakszervezetekről. Először a VIII. (5) paragrafusban, melyben a kormány garantálja, hogy a szakszervezetek az egyesülési jog alapján szabadon alakulhatnak és tevékenykedhetnek (Alaptörvény, 2012). Másodszor pedig a XVII. (2) paragrafusban említi őket, amikor is kimondja, a szakszervezetek kollektív szerződéseket köthetnek a munkáltatókkal abból a célból, hogy „érdekeik védelmében közösen fellépjenek, vagy a munkát beszüntessék” (Alaptörvény, 2012). Az új Alaptörvényben a korábbi Alkotmányhoz képest elmaradás figyelhető meg érdekegyeztetés terén, mivel a háromoldalú érdekegyeztető tanács az OÉT, az új jogszabályokból kimaradt (Girndt, 2013).

A közvetlen kormányváltást követő törvénymódosítások kapcsán kiemelendő a 2010-es sztrájkjogot ellehetetlenítő törvény. Az új rendelkezés kimondja, sztrájkok csupán addig működhetnek, míg azok nem zavarják a Nemzeti Együttműködés Rendszerét. A lehetséges munkabeszüntetés előtt a szakszervezetek kötelezően meg kell egyezzenek a munkáltatókkal, és el kell ismerniük, hogy a sztrájkok alatt is képesek biztosítani minimális szolgáltatásokat. Amennyiben ez nem történik meg, a munkajogi bíróság feladata döntést hozni a lehetséges sztrájk ügyében (2010. évi CLXXVIII. törvény). Ezzel a törvénnyel az Orbán kormány jogi keretet adott, a munkabeszüntetés ellehetetlenítésének és a jogértelmezés káoszának (Girndt, 2013). Az esetleges minimális szolgáltatások biztosítása, teljesen szubjektíven, bármilyen jogi keretet nélkülözve értelmezhető, és mivel az ilyen vitákban a munkajogi bíróság a kompetens döntéshozó, a jog mérlege általában a munkáltató és állam előnyére billen. Kiváló példa erre a 2022 februárjában Magyar Közlönyben megjelent kormányrendelet, amely a koronavírus-járvány alatt kialakult vészhelyzetre hivatkozva lehetetleníti el a pedagógusok esélyét a sztrájkra (Magyar Közlöny, 2022. évi 24. szám). A törvény kimondja, hogy a vészhelyzet alatt az egy osztályban lévő gyerekek, csak ugyanazon társaikkal tartózkodhatnak egy teremben, akikkel a sztrájkot megelőzően is egy csoportban voltak. Ez alapján az osztályok összevonása tehát lehetetlen, ahogy a munkát beszüntetni kívánó pedagógusok nélkülözése is. A törvény szerinti elv, miszerint a sztrájkolóknak biztosítaniuk kell a minimális működéshez szükséges feltételeket, épp a kormány által felállított feltételek miatt nem valósulhat meg. Az ilyen formájú munkabeszüntetést tehát, ebben az értelemben törvénytelen.

Mielőtt a magyar szakszervezet és érdekképviselőt esetleges modellbéli eltolódását elemezném, elengedhetetlennek tartom a szakszervezeteket strukturális és finanszírozás béli bemutatását is.

Magyarországon háromszintes szakszervezeti működésről beszélhetünk (Kiss, 2018). Az első szintet a vállalati szakszervezetek képviselik, melyek egy adott cég dolgozóinak érdekképviselőt vállalták magukra a munkáltatóval szemben. Ez után következnek az ágazati szakszervezetek, amelyek egy adott foglalkoztatási ágazat munkavállalóinak érdekeit képviselik. A legfelső szinten pedig a konföderációs szakszervezetek állnak, melyek több ágazati szakszervezet érdekképviselőiből tevődnek össze. Finanszírozási szempontból a konföderációs szakszervezetek a kiemelkedők. Bevételeik 10 %-a tagdíjból, 10%-a vállalkozási bevételből, 10%-a egyéb bevételből, 10%-a pályázatokból, 60%-a pedig a központi költségvetésből, azaz a kormánytól származik (Kiss, 2018). A szakszervezetek szuverenitásának szempontjából az utóbbi problémás. Mivel a központi költségvetés évente

újra és újra meghatározza a befolyt adók újraelosztását, ezért a kormánynak évente lehetősége van arra, hogy ezt a 60%-ot akarata szerint máshová csoportosítsa át. A szakszervezetek tehát függenek a mindenkori kormány jóakaratótól, és prioritásától, ennél fogva szuverenitásuk megkérdőjelezhető (Szabó, 2018).

Szabó szerint a háromszintes működésen belül jelenleg a vállalati szintű kollektív szerződéseké a domináns szerep. Ennek eredményeként magasabb szinten a valós és kiegyensúlyozott alkuk nem minden esetben jelennek meg (Szabó, 2018). Mivel az Orbáni törvények a gyakorlatban ellehetetlenítik a konföderációs érdekképviselést, a magasabb szintű kollektív szerződések nem elterjedtek nem beszélhetünk tehát általános, minden foglalkoztatottat érintő érdekképviseltről.

Esping-Andersen szerint a konzervatív országok szakszervezetei erősek, az érdekképviseljük pedig széleskörű (Esping-Andersen, 1990). Az ő véleményét követi Juhász is, aki úgy gondolja, hogy a korporatív modellekben a munkavállalók jogi védelme magas szintű, a szakszervezetek bértárgyalási szerepe kiemelkedő, ezzel együtt pedig jellemzőek a kollektív szerződések (Juhász, 2015). A fent felsorolt törvények és adatok alapján azt láthatjuk, hogy a magyar törvényi szabályozás jelenleg nem teszi lehetővé az erős szakszervezetek működését, ezzel együtt viszont a költségvetésből adódó függőségi viszonyt teremt a konföderációs szakszervezetek és kormány között. Az utóbbiak gyengeségének és ellehetetlenülésének eredménye, hogy a magyar foglalkoztatásra nem jellemzőek a kollektív szerződések, azok jelenléte esetleg vállalati szinten képzelhető el.

A 2017-es Szociális Jogok Európai Pillérének tisztességes munkafeltételek érintő alapelve csorbul. Azzal, hogy az érdekképviselési szervek joga, a valósággal ellentétben csak törvény szerint van biztosítva, de a gyakorlatban ez a jog nem érvényesül, a FIDESZ kormány elősegíti a szakszervezeti rendszer liberalizálódását, és a munkavállalói érdekképviselés háttérbe szorítását, a szociálpolitikai rendszer jobbra tolódását.

Az állam szerepvállalása a jólét tekintetében ismételten csökken. A kormány nem garantálja, és nem biztosítja a szakszervezetek számára az érdekképviselés gyakorlati érvényesülését, teret adva ezzel multiknak és nagyvállalatoknak a munkavállalók függő és kiszolgáltatott helyzetének erősítésére. Ez a kapitalista berendezkedés fokozatosan egy olyan feudálkapitalizmushoz vezet, melyben mind a munkaadók mind a munkavállalók az államtól való függőségi viszonya erősödik. Ebben a rendszerben a szociális jogok megszűnnek, a szelektív normatív elvek helyett pedig, szelektív diszkrecionális elvek érvényesülnek (Szalai,

2005). Ez tökéletesen megfigyelhető a szakszervezetek jogait taglaló törvénykezések kapcsán. Az a tény, hogy a szakszervezetek és foglalkoztatottak sztrájkjának jogszerűségéről az állam dönt, és a Nemzeti Együttműködés Rendszerének „megzavarása” polgári engedetlenség, már-már alkotmányellenes cselekedet, azt bizonyítja, hogy „illiberális” demokrácia Magyarországa, már nehezen sorolható be Esping-Andersen bármelyik jóléti állam modelljébe. Az azonban kijelenthető, hogy a szakszervezeteket érintő korlátozások is a jóléti modell általános jobbra tolódását, esetenként kiüresedését erősítik.

3.4. Az állam szerepének változása az Orbáni politika alatt

Ebben a fejezetben azt szeretném bemutatni, hogy az állam szerepét tekintve milyen elmozdulások figyelhetők meg a 2010-es kormányváltást követően. Fekete és Szigeti szerint az állami beavatkozásnak több területe is van. Ilyen például a válságkezelés, fogyasztás, beruházás, elosztás, adóztatás, gazdasági egyensúly, költségvetés, szociálpolitika, piac, urbanizáció (Fekete - Szigeti, 2005). A jóléti állam típusa, pont ezeknek a beavatkozásoknak a mértékétől és módjától függ (Esping-Andersen, 1990). A következő fejezetben a fentiekben felsoroltakra szeretnék felhozni néhány példát, hogy azokon keresztül ismertethessem, milyen modellbéli eltolódásról beszélhetünk az állam szerepének kapcsán 2010 után.

Válságkezelés tekintetében a COVID 19-el kapcsolatos válság az, amely lehetőséget kínál az állami beavatkozás elemzésére.

A konzervatív keynesi közgazdaságtani elv gazdasági recesszió esetében a nagymértékű állami beavatkozást, és a jóléti intézkedések kiszélesítését hirdeti, hogy ezzel megakadályozza az alsóbb társadalmi rétegek elszegényedését, és a középosztály eladósodását (Voszka, 2018). Ezzel párhuzamban a válságra reagálva, és az általános jóléti elvet sajátos módon értelmezve, az Orbán kormány a következő döntéseket hozta.

Válaszként a COVID 19 munkaerő piaci kihívásaira a kormány bérhelyettesítő mentőcsomagot jelentett be. A csomag lényege, hogy maximum 75 000 Ft-ig pótolja a programban résztvevő munkavállalók bérét. A törvény létszámmegtartó kötelezettséget írt elő a programban résztvevő munkáltatók számára, viszont csak azokat a foglalkoztatottakat kellett kötelezően továbbra is állományban tartaniuk, akik részt vettek az ellátásban (Magyar Közlöny, 2020). Tehát azok a munkavállalók, akik nem esnek bele a szűk költségvetésű program keretébe, szabadon elbocsáthatóak a kormány beleegyezésével. Ezzel a kijelentéssel

a regnáló rezsim gyakorlatilag beismerte azt, hogy az általuk kidolgozott program nem tekinthető univerzálisnak, viszont udvarias gesztusértékkel bír a nagyvállalatok irányába (Kis, 2020). Hasonló elv érvényesül más ágazati területeken is.

A Kis Miklós által ismert Titanic elv fedezhető fel a vendéglátóiparban, a multik terén, vagy például a nagyobb üzletláncok esetében. Az elv lényege, hogy a mentőcsomagot minden esetben a felső osztályon „utazók” kapják meg a legkorábban, őket követik a másod, majd a harmad osztály utasai. Esetünkben is hasonló figyelhető meg. A szállodaláncok 600 milliós felújítási alapra pályázhattak, míg az általuk járvány során elbocsátott munkavállalók nem kaptak semmilyen kárpótlást (Kis, 2020). A kormány ebben az esetben is a multiknak, nagyvállalatoknak és a feudálkapitalizmus által létrejött hűséges „vazallusi rétegnek” kedvezett, az egyszerű „jobbágyokra” pedig nem terjedtek ki a jóléti intézkedések. A COVID 19 során a konzervatív rendszer sajátjának mondható keynesi jóléti politika, perverz módon liberalizálódott az állami beavatkozások célközönsége által.

Adópolitika terén szintén a konzervatív szociálpolitikai elvektől eltérő, sajátos törvénykezés figyelhető meg 2010 után. Ezen a területen a személyi jövedelemadó rendszer és a családi adókedvezmény kapcsolatát szeretném kiemelni.

A 2011-ben kihirdetett Alaptörvényben az Orbán kormány megváltoztatta a személyi jövedelemadó működését. Az új Alkotmány kimondja: „*A közösség erejének és minden ember becsületének alapja a munka*” (Alaptörvény, 2011). Az új program legfőbb elemét tehát, a munka támogatása jelentette (Szilovics, 2014). Ennek látható jelei voltak az adórendszer átformálásának kapcsán is. Az addigi többsávós struktúra helyét az egy kulcsos adózás vette át 15%-os adókulccsal. A kormány a továbbiakban kivezette az adójóváírást, tehát az adómentesek sávja megszűnt. Ez gyakorlatban azt jelentette, hogy a legalacsonyabb jövedelműeket ugyanakkora adó terhelte, mint a legjobban keresőket. Az adójóváírás nélkülözése kapcsán keletkezett hiányt a korábbiakban szemléltetett családi adókedvezmény kiszélesítésével próbálta kompenzálni az orbáni politika. A kormány logikája szerint a személyi jövedelemadó által ért hátrányok kompenzálhatóak a családi adókedvezménnyel, abban az esetben, ha a munkavállaló megfelelő keresettel és több gyermekkel rendelkezik. Mivel jelenleg a Nemzeti Együttműködés Rendszerének egyik legfőbb értéke a gyermek, és Orbán 2012-es beszéde szerint a „welfare” rendszerét át kell vegye a „workfare”, tehát a munka alapú társadalom, a dolgozó többgyermekes családok támogatása a NER szemszögéből, és az általuk megfogalmazott értékek mentén, teljesen logikus. Ezzel együtt az

is megállapítható, hogy az új adórendszer egyértelmű győztese a jól kereső több gyermekes családok, tehát átlagosan a felső társadalmi réteg. Azok az alacsony és közepes jövedelműek viszont egyértelmű vesztesek, akik egyáltalán nem tudják, vagy csak nagyon alacsony összeggel tudják igényelni a családi adó visszatérítéseket (Tóth G, 2013).

Ha a szociálpolitika modellek szempontjából vizsgáljuk az adórendszer változását, azt láthatjuk, hogy a korábbi több sávós adórendszer az alsó társadalmi rétegek irányába térítette el a jövedelmeket. Az újraelosztás tehát szociáldemokrata módon az egyenlőtlenségek csökkentésére törekedett. A 2010 utáni redisztribúció adózás terén csak a jól keresőket, a felsőbb társadalmi rétegeket kompenzálja, az újraelosztás tehát gyenge, a szegénység csökkentésére tett lépések szintén alacsonyak. Ezek alapján azt állapíthatjuk meg, hogy az adózás területén, a szociálpolitikai rendszerünk liberalizálódott, a modell pedig, a kormány intézkedéseinek köszönhetően ezen a területen is jobbra tolódott.

Harmadik elemként az állami szerepvállalást szeretném kiemelni. A szociálpolitika területének nagyon sok szegmense van. Ebben a fejezetben valami olyat szeretnék bemutatni, amiről a dolgozat során még nem volt szó, ez pedig nem más, mint az állami beavatkozás a lakáspolitikába.

Lakáspolitikai szempontjából két egymáshoz kapcsolódó területet tartok fontosnak. Az önkormányzati bérlakások számának alakulását, illetve az otthonteremtési támogatásokkal kapcsolatos jogosultak társadalmi helyzetét.

Az önkormányzati bérlakások tömeges privatizációja a rendszerváltáskor vette kezdetét, csúcsát viszont, a 2010 utáni Orbáni politika éveiben érte el. 2015-re összesen 111 ezer önkormányzati bérlakás maradt Magyarországon, ez mindössze 16%-a a korábbi állománynak (Ferge, 2016). Jellemzően a lakásállomány legrosszabb, legkevésbé felszerelt része maradt az önkormányzatoknál, amelyeket - bár az alacsonyabb társadalmi rétegek rá szorultsági alapon igénybe vehetnének – mégis ritkán, és nehezen megvalósítható feltételekkel hirdetnek meg. Ez a sajátos lakáspolitikai helyzet azt eredményezi, hogy az alacsonyjövedelmű lakással nem rendelkező családok a magán bérlakási szektorba kényszerülnek, és a formális jogszabályok és lakcímviszonyok miatt a szociális ellátások egy lényeges részétől is elesnek (Ferge, 2017).

A már meglévő szociális bérlakások elhanyagolásával szemben, az Orbán kormány a hangsúlyt, az újonnan épülő családi házak támogatására helyezi. A harmadik és negyedik Orbán kormány több otthonteremtési támogatást is hirdetett fiatal házaspárok számára,

melynek során különböző számú gyermekek vállalása esetén, az állam támogatásokat és kedvezményes hiteleket biztosít azok számára, akik a hitelekből adódó törvényi kötelezettségeknek megfelelően családot alapítanak. A támogatások szinte mindegyikénél kikötés, hogy a hitel feltételeinek megfelelően, a család csakis újonnan épült, vagy a kivitelező által felépített, de még tulajdonossal nem rendelkező otthont vehet a birtokába. Tehát a támogatásokat a kormány nem pusztán demográfiai célzattal folyósítja, hanem ezzel együtt az ingatlanpiacot is fel akarja lendíteni. A rendszer lényegi eleme, hogy a piaci illetve állami feltételek révén, a támogatásokat igénybevevők köre kereset és vagyoni helyzet alapján differenciált (Sági – Tatay, 2017). Az ingatlanárak növekedése és a piaci hitelek törlesztő részletének emelkedése miatt csak azok a családok tudnak élni az állam által kínált lehetőséggel, akik stabil anyagi háttérrel és megfelelő egzisztenciával rendelkeznek.

A lakhatással kapcsolatos törvénykezések révén azt láthatjuk, hogy az állam a továbbiakban nem kíván hangsúlyt fektetni az alsóbb társadalmi rétegek lakhatásának megteremtésére, ezzel szemben a redisztribúció révén támogatja azokat az egyébként is jó keresetű háztartásokat, amelyek az ingatlanpiac fellendítésén keresztül nagyobb, korszerűbb otthonba költöznének. Az állami támogatások a lakhatás terén nem univerzálisak. Vagyoni censzus alapján differenciálnak, és az alsóbb rétegeket társadalmi látókörön kívülre helyezik, erősítve ezzel a liberális gazdasági berendezkedés már egyébként is széles térnyerését.

Az Esping-Andersen általi tipizálás tükrében azt láthatjuk, hogy az újraelosztás szerepe erős, a szegénység csökkentésére tett lépések viszont annál gyengébben. Lakáspolitikai terén egy perverz redisztribúció figyelhető meg, amely során az állam sokat ad a gazdagoknak, viszont bizonytalan helyzetbe kényszeríti a kevésbé tehetőseket.

Összefoglalás, konklúzió

Az elemzés végén kijelenthetjük, hogy a 2010-es kormányváltást követően változott az újraelosztás fókusza Magyarországon. A kormány által törvénybe iktatott intézkedések, úgy a lakáspolitikai, mint a COVID 19 válságkezelése terén, a felsőbb társadalmi rétegeknek kedveztek. Ugyanez a tendencia figyelhető meg a családi adókedvezmények, a foglalkoztatás, vagy például az egykulcsos adórendszer bevezetésének tekintetében.

Kijelenthetjük, hogy perverz redisztribúció mutatkozik meg az újraelosztásban. Az állami beavatkozás mértéke erős, viszont ezzel együtt a szegénység mérséklése felé tett lépések gyengék. Ez a furcsa paradoxon azért figyelhető meg, mert a kormány a gazdagok, és a felsőközéposztály részére kedvez, kihagyva éppen azokat az alsóbb társadalmi rétegeket, akik a leginkább rászorulnának az állam általi támogatásra. A dolgozat elején ismertetett elvek szerint a jóléti újraelosztás mindig a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklését kell, hogy elősegítse. Ez az elv az elmúlt tizenkét év során, nemcsak, hogy nem valósult meg, de olyan mértékben torzult, hogy csepp alakú társadalmunk alsó rétege soha nem látott mértékben kiszélesedett (Éber, 2020).

Források

Bartha A. Tóth A. (2013): A nyugdíjrendszerről és a jóléti államról folyó viták Magyarországon. MTA TK Politikatudományi Intézet, Budapest

C. Offe: Szociális védelem szupranacionális összefüggésben. Esély 2006/ 3

Csaba I, Tóth I (1999): Gosta Esping Andersen három jóléti rezsimjének fő jellemzője. Osiris Kiadó Budapest

Csoba J. (2015): A jóléti rendszerek átalakulásának hatása a helyi önkormányzatok szerepének változására. Metszete, 2015/4

dr. Czajlik I. Szalay Gy. (2006): A magánnyugdíjpénztárak működése és szabályozása. MNB Tanulmányok 48, Budapest

Éber M. Á. (2020): A csepp. Társadalom Elméleti Műhely, Budapest

Esping Andersen (2012): Three Worlds of Welfare Capitalism. Wiley-Blackwell New Jersey

Farkas P. (2013): Létezik-e önálló családpolitika. Kapocs, 12/3 sz.

Fekete J. Szigeti P. (2005): Az állam szerepe a jólétben és a mindennapi hatalomgyakorlásban. MTA PTI, Budapest

Ferge Zs (2018): Az európai jóléti államok a válság után. Esély 2018/1

Ferge Zs. (2017): Magyar társadalom és szociálpolitika 1990-2015. Osiris Kiadó, Budapest

G. Esping Andersen (2006): Ismét a Jó Társadalom felé? . Esély 2006/6 sz.

Gedeon P. (2011): Rivális elméletek a jóléti államról. Politikatudományi Szemle XX/2. 7–30. pp

Greskovits B. (2007): Neoliberalism, embedded neoliberalism and neocorporatism: Towards transnational capitalism in Central-Eastern Europe. West European Politics

Krémer B. (2013): A maffiaállam társadalomképe és társadalompolitikája. Magyar polip, Kossuth Kiadó, Budapest

Lakner Z. (2012): Szociálpolitika. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest

P. A. Hall and D. Sockie (2001): An introduction to Varieties of Capitalism. Oxford University Press, Oxford

Prugberger T. Nádas Gy. (2014) A munkajogi szabályozás alakulásának főbb csomópontjai a szocialista piacgazdaság nyugat-európai és a reálszocialista gazdaság kelet-európai rendszerében. Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXII. (2014), pp. 449– 459

Szalai J. (2005): A jóléti fogda II. Esély 2005/1

Surányi É, Danis I. (2009): Családpolitika más szemmel.

Szikra D. (2010): Franciaország, Lengyelország, az Egyesült Királyság, a Német Szövetségi Köztársaság, Norvégia és Spanyolország családtámogatási rendszere 20-42o. xfer '90 Grafikai Műhely és Szolgáltató Bt, Budapest

Tomka B. (2008) : A jóléti állam Európában és Magyarországon. Budapest, Corvina Kiadó

Valuch T.(2015): A jelenkori magyar társadalom. Osiris Kiadó, Budapest

Internetes források:

Czibere Ibolya-Gerő Márton – Kovách Imre : Újraelosztás és integráció

https://www.researchgate.net/publication/332242447_Ujraelosztas_es_integracio

Ferge Zs (2010) : Társadalmi struktúra és szociálpolitika

https://www.fszek.hu/szociologia/szszda/ferge_tarsistrukt.pdf

G. Bonoli (2013): Az aktív munkaerő-piaci politikai gazdaságtana. Esély 2013/5

http://esely.org/kiadvanyok/2013_5/bonoli.pdf

H. C. Andersen (2017) : Ahol a jólét megtelepszik, onnan nehezen áll tovább

<https://ado.hu/ado/tarsadalombiztositas-joleti-allam-modellek-europaban/>

H. J. Gans (1992): Mire szolgálnak az érdemtelen szegények?

http://www.esely.org/kiadvanyok/1992_3/mireszolgalna.pdf

Jon Magnussen: The Scandinavian Helathcare System

https://cdn0.scrvt.com/39b415fb07de4d9656c7b516d8e2d907/1800000000068243/cb0dfc126b65/Essay_Medical_Solutions_May_2009_Scandinavia_1800000000068243.pdf

Kiss A. (2018): Szuverén-e a magyar szakszervezeti mozgalom?

<https://ujegyenloseg.hu/szuveren-e-a-magyar-szakszervezeti-mozgalom/>

Kis M. (2020): Az Orbán-kormány embertelen válságkezelési karaktere

<https://merce.hu/2020/04/20/az-orban-kormany-embertelen-valsagkezelesi-karaktere>

Kulin L. (2008) : Szociológiai és szociálpolitikai jelenségek és folyamatok

https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Bemeneti_kompetenciak_meresi_ertekelesi_eszkozrendszerenek_kialakitasa/2_1868_004_101030.pdf

KSH (2011): Ki számít munkanélkülinek

<https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html>

Magyarország Alaptörvénye

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>

Mérce: Két kapitalizmus Magyarországon?

<https://merce.hu/2019/12/07/ket-kapitalizmus-magyarorszagon/>

R. Girndt (2013): Magyarország szakszervezetei mozgásban

<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/10831.pdf>

Szabó I. Sz. (2018): Szakszervezeti Modellvitát!

<https://ujegyenloseg.hu/szakszervezeti-modellvitat/>

Scheiring G. (2018) : Az Orbán-rendszer természete: autoriter kapitalizmus és felhalmozó állam

<https://merce.hu/2018/12/25/az-orban-rendszer-termeszete-autoriter-kapitalizmus-es-felhalmoz-allam/>

Szolnoki Sz. (2012): Welfare, workfare, what's fair? A magyar workfare society - I. rész

https://foglalkoztatasi.blog.hu/2012/11/18/welfare_workfare_what_s_fair_i_resz

Szikra D. (2018): Távolodás az Európai Szociális Modelltől - a szegénység társadalompolitikája

https://mersz.hu/dokumentum/matud_233

TASZ (2020): Mi lesz most azzal, aki nem fizet egészségügyi járulékot

<https://tasz.hu/cikkek/mi-lesz-most-azzal-aki-nem-fizet-egeszsegugyi-jarulekot>

Új Egyenlőség: Magyarország elrontott kapitalizmusmodellje

<https://ujegyenloseg.hu/magyarorszag-elrontott-kapitalizmusmodellje/>

Voszka Éva: Jóléti állam, Keynes és a köztulajdon

https://socio.hu/uploads/files/2018_1szalai/27_voszka.pdf